

**WYDZIAŁ PRAWA
i ADMINISTRACJI**

Uniwersytet Łódzki

dr hab. Monika A. Król, prof. UŁ
Uniwersytet Łódzki
Wydział Prawa i Administracji
Katedra Prawa Administracyjnego i Nauki Administracji
Zakład Prawa Ochrony Środowiska
Recenzent komisji habilitacyjnej powołanej w celu przeprowadzenia
przewodu habilitacyjnego dr. Radosława Pastuszki

Recenzja

sporządzona w postępowaniu o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego
doktorowi Radosławowi Pastuszcze

Ocena osiągnięcia naukowego i aktywności naukowo-badawczej, dorobku dydaktycznego i popularyzatorskiego oraz współpracy międzynarodowej będąca przedmiotem recenzji została dokonana zgodnie z art. 16 ust. 1 ustawy z 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. z 2017 r., poz. 1789 ze zm.), w związku z art. 179 ust. 2 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, (Dz.U. poz. 1669) i z zastosowaniem kryteriów oceny ujętych w rozporządzeniu MNiSW z 1 września 2011 r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego (Dz.U. nr 196, poz. 1165). Zgodnie z art. 16. ust. 1 do postępowania habilitacyjnego może zostać dopuszczona osoba, która posiada stopień doktora oraz osiągnięcia naukowe uzyskane po otrzymaniu stopnia doktora, stanowiące znaczny wkład autora w rozwój określonej dyscypliny naukowej lub artystycznej oraz wykazuje się istotną aktywnością naukową.

Występując o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego nauk prawnych w dyscyplinie prawo, dr Radosław Pastuszko wskazał, aby za osiągnięcie naukowe wnoszące znaczny wkład w rozwój dziedziny nauk społecznych w dyscyplinie nauki prawne uznać

monografię pt. „*Dostęp do zasobu gruntów rolnych w procesach globalizacji. Zagadnienia prawne*”, Lublin 2019, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji w Lublinie, ISBN 978-83-66159-10-5, ss. 300 oraz jego dorobek naukowy i dydaktyczny.

Recenzja została sporządzona w związku z pismem Dyrektora Instytutu Nauk Prawnych Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej prof. dr. hab. Leszka Leszczyńskiego z 4 listopada 2019 r. oraz decyzją Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów Naukowych z 8 października 2019 r. powołującą mnie jako recenzenta w postępowaniu habilitacyjnym dr. Radosława Pastuszki oraz na podstawie przekazanych mi materiałów.

Dr Radosław Pastuszko jest absolwentem Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, gdzie zdał egzamin magisterski i uzyskał stopień zawodowy magistra prawa w 2002 r. Po ukończeniu studiów prawniczych doktor R. Pastuszko podjął pracę na stanowisku asystenta w Katedrze Prawa Rolnego i Gospodarki Gruntami na WPiA UMCS, a jednocześnie studia doktoranckie na macierzystej uczelni. Rozprawę doktorską, napisaną pod opieką prof. dr. hab. Edwarda Oleszki, nt. „*Charakter umów z tytułu przekazania gospodarstwa rolnego za świadczenia emerytalno-rentowe*” obronił w 2006 r., uzyskując stopień naukowy doktora nauk prawnych. Recenzentami byli prof. dr. hab. Edward Drozd i prof. dr. hab. Mirosław Nazar. W 2007 r. uzyskał awans zawodowy na stanowisko adiunkta w Katedrze Prawa Rolnego i Gospodarki Gruntami, gdzie pozostaje nadal zatrudniony. Od 2009 r. prowadzi także zajęcia dydaktyczne w innych uczelniach: w Puławskiej Szkole Wyższej i Wyższej Szkole Ekonomii i Innowacji w Lublinie.

1. Ocena dorobku naukowego dr. Radosława Pastuszki

Przedłożony wykaz publikacji naukowych Habilitanta wskazuje na prowadzenie od lat bardzo poważnych badań naukowych. Jeszcze przed uzyskaniem stopnia naukowego doktora Radosław Pastuszko był autorem lub współautorem 21 publikacji naukowych, wśród których należy wskazać oryginalne publikacje naukowe w formie artykułów publikowanych w czasopiśmie naukowych, rozdziałów w monografiach, a także rozdziałów w podręcznikach akademickich z zakresu prawa rolnego, prawa żywnościowego, prawa weterynaryjnego, czy materiałach dydaktycznych dla studentów. W tym okresie przygotował również 4 recenzje monografii naukowych publikowanych w czasopiśmie „Rejent”.

Dorobek po uzyskaniu stopnia naukowego doktora składa się z 51 pozycji, w tym:

- jednej pozycji monograficznej, pt. „*Dostęp do zasobu gruntów rolnych w procesach globalizacji. Zagadnienia prawne*”, Lublin 2019, stanowiącej podstawowe osiągnięcie naukowe;

- współautorstwa jednej pozycji monograficznej, przygotowanej z A. Oleszko, pt. *Prawo o notariacie. Kodeks etyki zawodowej notariusza. Księgi wieczyste. Postępowanie wieczystoksięgowe*, Wolters Kluwer, Warszawa 2016, ss. 360;
- dziewiętnastu samodzielnych artykułów naukowych opublikowanych w recenzowanych czasopismach naukowych;
- współautorstwa trzech artykułów naukowych opublikowanych w recenzowanych czasopismach naukowych;
- samodzielnych sześciu rozdziałów w monografiach naukowych;
- ośmiu rozdziałów naukowych w monografiach przygotowanych we współautorstwie;
- czterech samodzielnych glos;
- czterech glos we współautorstwie;
- dwóch rozdziałów w podręcznikach akademickich *Prawo rolne*, red. A. Oleszko i *Prawo żywnościowe wspólnotowego rynku rolnego*, red. A. Oleszko;
- pod jego współredakcją ukazały się także dwa opracowania:
 - monografia A. Dańko-Roesler, A. Oleszko, R. Pastuszko, „*Rozprawy z prawa prywatnego oraz notarialnego. Księga pamiątkowa dedykowana profesorowi Maksymilianowi Pazdanowi*”, Stowarzyszenie Notariuszy Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 2014, ss. 496;
 - oraz „*Studia Iuridica Lublinensia*” 2017, tom XXVI, nr 1.
- recenzji monografii pt. „*Czterdzieści lat Kodeksu cywilnego. Materiały z ogólnopolskiego zjazdu cywilistów w Rzeszowie (8-10 października 2004 r.)*”, red. M. Sawczuk, Zakamycze 2006, ss. 430, „*Rejent*” 2007, nr 3, s. 158-163.

Habilitant jest współautorem referatu narodowego na Europejskim Kongresie Prawa Rolnego w Lille (Francja), opublikowanym na oficjalnej stronie Rady Europejskiego Prawa Rolnego CEDR.

Publikacje cechują się wysokim poziomem naukowym, badania zostały przeprowadzone rzetelnie, w sposób kompleksowy i pogłębiony.

Dorobek dr. R. Pastuszki mieści się w **czterech głównych obszarach tematycznych**, których głównym mianownikiem jest w kolejności: obrót nieruchomościami, ustrój notariatu i tryb dokonywania czynności notarialnych oraz instrumenty prawne Wspólnej Polityki Rolnej.

Pierwszy, a zarazem główny, **obszar badawczy** dotyczy niezmiernie ciekawych i współczesnych zagadnień związanych z obrotem nieruchomościami, które stanowią jedno z najważniejszych, tradycyjnych problemów naukowych prawa rolnego. Badania Habilitanta w

tym zakresie zdecydowanie ewoluowały. Zagadnienia szeroko ujmowanego obrotu nieruchomościami rolnymi zostały zapoczątkowane jeszcze na etapie studiów doktoranckich, gdzie zajmował się problematyką kształtowania ustroju rolnego, dzierżaw rolniczych, przekazania gospodarstwa rolnego za świadczenia emerytalno-rentowe (umowa z następcą, w zamian za rentę strukturalną). Po uzyskaniu stopnia naukowego doktora, R. Pastuszko kontynuował prace związane z tematyką obrotu, zwłaszcza obrotu nieruchomościami rolnymi w perspektywie rozwiązań normatywnych polskiego systemu ubezpieczeń społecznych w rolnictwie. Tu można wskazać m.in. prace *Od 'przekazania gospodarstwa rolnego' do 'zaprzestania prowadzenia działalności rolniczej'. Uwagi na tle ewolucji systemu ubezpieczeń społecznych w rolnictwie*, „Ubezpieczenia w Rolnictwie. Materiały i Studia” 2015, nr 55/56, czy *Kwalifikacja prawna umów zawieranych w związku z przekazaniem gospodarstwa rolnego w celu uzyskania świadczeń emerytalno-rentowych* [w:] B. Jeżyńska (red.), *Obrót gospodarczy w prawie rolnym*, Lublin 2009, a także *Rozwiązanie umowy z tytułu przekazania gospodarstwa rolnego za świadczenia emerytalno-rentowe*, „Rejent” 2007, nr 1.

Istotne znaczenie z punktu widzenia zainteresowań badawczych miały prace dotyczące ustroju rolnego państwa m.in. *Opinia do projektu ustawy o kształtowaniu ustroju rolnego oraz o zmianie niektórych innych ustaw (druk sejmowy nr 3109) z dnia 2 marca 2015 r.*, *Biuro Analiz Sejmowych* czy *Zakres regulacji prawnej ustroju rolnego w Polsce*, MRiRW 2016, przygotowane we współautorstwie z B. Jeżyńską.

Jego zainteresowania badawcze w tym zakresie, w powiązaniu z drugim i trzecim obszarem badawczym, zaowocowały publikacjami odnoszącymi się do szczególnego charakteru nieruchomości rolnych, były również przedmiotem analizy w płaszczyźnie regulacji wieczystoksięgowej, m.in. *Charakter oraz szczególne funkcje ksiąg wieczystych w obrocie nieruchomościami rolnymi*, „Rejent” 2015, nr 5 i w wersji anglojęzycznej, *Disposition of agricultural immovable property (agricultural farm) and the protective function of the land and mortgage register – comparative legal analysis*, „Deutsch-Polnische Juristen-Zeitschrift” 2016, nr 1-2.

Trzeba zaznaczyć, że dr R. Pastuszko umiejętnie łączy, wysoko oceniane przeze mnie predyspozycje do pracy naukowej, z dobrą znajomością mechanizmów stosowania prawa. Trzeba w tym zakresie wymienić działalność ekspercką, wykonywaną na zlecenie Biura Studiów i Ekspertyz Kancelarii Senatu. Ekspertyzy i opinie dotyczyły problematyki obrotu nieruchomościami, czy szerzej modelu obrotu nieruchomościami rolnymi w Polsce po upływie okresu przejściowego określonego Traktatem Akcesyjnym, które zostały sporządzone dla Sejmu

i Senatu RP, m.in. *Ramy prawne obrotu nieruchomościami rolnymi po 2016 roku*, Zeszyty Biura Studiów i Analiz Kancelarii Senatu, OE-197, Kancelaria Senatu 2012, współautor B. Jeżyńska, *Opinia prawna na temat propozycji zmian regulacji prawnych dotyczących obrotu nieruchomościami rolnymi*, Zeszyty Biura Studiów i Analiz Kancelarii Senatu, Opinie i Ekspertyzy OE-217, Kancelaria Senatu 2014, współautor B. Jeżyńska, czy *Konstytucyjne wytyczne w zakresie ochrony gospodarstwa rodzinnego w nowych założeniach prawa obrotu nieruchomościami rolnymi*, Zeszyty Biura Studiów i Analiz Kancelarii Senatu, OE-224, Kancelaria Senatu 2014.

Doskonała znajomość rozwiązań rodzimego systemu dała Habilitantowi podstawę do badań prawnoporównawczych w systemie prawnym Unii Europejskiej (*Obrót nieruchomościami rolnymi a prawo Unii Europejskiej*, „Problemy Rolnictwa Światowego” 2018, tom 18 (XXXIII), z. 3, współautor B. Jeżyńska) i szerzej odnoszących się do zagadnień obrotu nieruchomościami rolnymi w perspektywie międzynarodowej (Land grabbing. Podstawowe zagadnienia prawne, „Studia Iuridica Lublinensia” 2017, t. 26, nr 1). Ukoronowaniem tych rozważań jest oceniana jako główne osiągnięcie naukowe monografia.

Prowadzone przez R. Pastuszkę badania, początkowo dotyczące polskiego systemu prawnego, a następnie unormowań prawa UE i regulacji międzynarodowych, dały podstawę do stwierdzeń natury ogólniejszej. Tu na wyrazne podkreślenie zasługuje stwierdzenie Habilitanta, że dotychczasowy sposób definiowania pojęcia rodzinnego gospodarstwa rolnego i rolnika indywidualnego w ustawodawstwie zwykłym, zdecydowanie odbiega od regulacji prawnej statusu gospodarstw rodzinnych w krajach Europy Zachodniej, a kolejne nowelizacje ustawy wydają się jedynie komplikować sytuację. Habilitant postuluje potrzebę redefinicji tych pojęć, tak by nowe rozwiązania w znacznie większym zakresie tworzyły instrumenty gwarantujące poprawę istniejącej struktury agrarnej, racjonalnego wykorzystania gruntów na cele produkcji rolnej, kontrolę obrotu spekulacyjnego oraz zapewnienia trwałości innych form gospodarczego władania gruntem, zwłaszcza długoterminowych dzierżaw rolniczych.

Drugim i wiążącym się z nim trzecim obszarem badawczym dotyczą ustroju notariatu i trybu dokonywania czynności notarialnych. Badania w tym zakresie koncentrowały się wokół zróżnicowanych zagadnień problemowych, m.in. ogólnych problemów ustrojowych i podstaw działania notariatu w Polsce oraz klasyfikowania notariusza jako przedsiębiorcy w świetle ogólnej regulacji prawnej działalności gospodarczej (m.in. *Prawo o notariacie. Kodeks etyki zawodowej notariusza. Księgi wieczyste. Postępowanie wieczystoksięgowe*, Warszawa 2016, współautor A. Oleszko; *Ustrój polskiego notariatu w świetle orzecznictwa Trybunału*

Konstytucyjnego, „*Studia Iuridica Lublinensia*” 2014, t. XXII, współautor A. Oleszko; czy *Glosa do wyroku NSA z 19.05.2005 r., FSK 1656/04*, „*Rejent*” 2011, nr 7/8).

Habilitant rozważa niezmiennie istotną, zarówno z naukowego, jak i praktycznego punktu widzenia kwestię statusu prawnego notariusza, jego obowiązków zawodowych, odpowiedzialności notariuszy w płaszczyźnie prawnokarnej. Podkreśla, że notariusz pomimo, iż formalnie pozostaje poza strukturą wymiaru sprawiedliwości, to w istocie jest jego częścią, sprawując tzw. prewencję jurysdykcyjną, przede wszystkim poprzez zapewnienie bezpieczeństwa prawnego w sferze szeroko rozumianego obrotu prawnego. Habilitant opowiada się za przyjęciem stanowiska, że notariusz ma status osoby zaufania publicznego, pełniącego z mocy ustawy funkcje publiczne państwa w postaci dokonywania czynności notarialnych mających charakter urzędowy, a ich podstawą jest koncepcja przymusu notarialnego. Kwestie te są podejmowane w wielu publikacjach m.in. *Prewencyjna opieka prawna notariusza umożliwiająca rolnikowi wybór umowy w systemie emerytalno-rentowym* [w:] E. Drozd, A. Oleszko, M. Pazdan (red.), *Rozprawy z prawa prywatnego, prawa o notariacie i prawa europejskiego ofiarowane Panu Rejentowi Romualdowi Szytkowi*, Kluczbork 2007; *Obowiązek wyjaśniająco-doradczy notariusza a wysłuchanie stron czynności notarialnej* [w:] R. Szytk (red.), *III Kongres Notariuszy Rzeczypospolitej Polskiej. Nowoczesny notariat w bezpiecznym państwie*, Warszawa-Kluczbork 2006; R. Pastuszko, *Kwalifikacja prawna niedopełnienia przez notariusza obowiązków zawodowych w świetle praktyki karnistycznej* [w:] A. Dańko-Roesler, A. Oleszko, R. Pastuszko (red.), *Rozprawy z prawa prywatnego oraz notarialnego. Księga pamiątkowa dedykowana profesorowi Maksymilianowi Pazdanowi*, Warszawa 2014, współautorka J. Barańska-Pastuszko s. 19-30; A. Oleszko, R. Pastuszko, *Odpowiedzialność karna notariusza (wybrane zagadnienia)* [w:] A. Michalska-Warias, I. Nowikowski, J. Piórkowska-Flieger (red.), *Teoretyczne i praktyczne problemy współczesnego prawa karnego. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Bojarskiemu*, Lublin 2011.

Dopełnieniem tych ustrojowych rozważań, kolejną płaszczyzną w tym obszarze badań, jest kwestia samorządu zawodowego notariuszy oraz statusu prawnego organów samorządowych (m.in. *Kształtowanie sytuacji prawno-ustrojowej samorządu notarialnego w świetle orzecznictwa* [w:] A. Oleszko, *Ustrój i zadania samorządu notarialnego*, Warszawa 2016; czy *Charakter samorządu notarialnego jako strony w postępowaniu o powołanie (odwołanie) notariusza*, „*Nowy Przegląd Notarialny*” 2013, nr 3, współautor A. Oleszko).

Te ustrojowe rozważania, zostały dopełnione o problematykę zawartą w wyraźnym trzecim obszarze badawczym, jakim jest tryb dokonywania czynności notarialnych i

obowiązków notariuszy w powiązaniu z właściwą regulacją materialnoprawną danego rodzaju czynności prawnej, np. charakteru i mocy dowodowej aktu notarialnego (*Glosa do wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego z 7.02.2017 r., I OSK 1101/15*, „Rejent” 2018, nr 2, współautor A. Oleszko, czy *Charakter i moc urzędowa aktu notarialnego zawierającego czynność prawną* [w:] M. Pazdan, M. Jagielska, E. Rott-Pietrzyk, M. Szpunar, *Rozprawy z prawa prywatnego. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Wojciechowi Popiołkowi*, Warszawa 2017, współautor A. Oleszko).

Czwarty obszar badawczy dotyka **instrumentów prawnych Wspólnej Polityki Rolnej**, zarówno polityki rynkowej, a zwłaszcza bliskiej mi z naukowego punktu widzenia problematyki rozwoju obszarów wiejskich oraz ochrony środowiska w działalności rolniczej. Bardzo wysoko oceniam analizę modelu prawnego Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej w zakresie rozwiązań rynkowych oraz rozwoju obszarów wiejskich, której wyniki zostały przedstawione w ekspertyzie, mającej walor pogłębionych i kompleksowych rozważań naukowych (*Pakiet legislacyjny WPR 2020 w świetle podstaw prawa UE i prawa międzynarodowego. Kompleksowa analiza prawna*, Zeszyty Biura Studiów i Analiz Kancelarii Senatu, OE-186, Kancelaria Senatu 2014, współautor B. Jeżyńska).

Do tego nurtu badawczego należy zaliczyć kilka wcześniejszych publikacji Habilitanta m.in. *Wspólna polityka rolna w zakresie organizacji jednolitego rynku rolnego i bezpieczeństwa żywnościowego* [w:] A. Oleszko, *Prawo żywnościowe wspólnotowego rynku rolnego*, Wolters Kluwer 2006; *Instrumenty prawne jednolitej wspólnej organizacji rynków rolnych*, „Annales UMCS. Sectio G (Ius)” 2007/2008, nr 54/55; a także rozdziały: *Europejski model rolnictwa, Organizacja i mechanizmy rynku rolnego, Rozwój obszarów wiejskich* [w:] A. Oleszko (red.), *Prawo rolne*, Warszawa 2009. Sporo uwagi poświęcił również problematyce rent strukturalnych, wskazując ich niezaprzeczalną funkcję dla poprawy struktury agrarnej w Polsce, jak i podniesienia dochodowości gospodarstw rodzinnych (*Renty strukturalne w świetle orzecznictwa sądów administracyjnych. Wybrane zagadnienia administracyjnoprawne w aspekcie praktyki notarialnej*, „Rejent” 2009, nr 10, czy *Zakres kognicji w postępowaniu o przyznanie renty strukturalnej w wyniku zawarcia umowy przeniesienia własności nieruchomości rolnych*, „Rejent” 2007 nr 11).

Zainteresowania badawcze instrumentami WPR doprowadziły do wejścia na kolejną płaszczyznę badawczą we wskazanym obszarze, dotyczącą środowiskowych uwarunkowań polityki rolnej Unii Europejskiej. W tym zakresie bardzo ciekawe są zwłaszcza badania Autora nad potrzebą poszerzenia koncepcji zrównoważonego rozwoju, także w odniesieniu do idei

rolnictwa zrównoważonego, jako nowoczesnej wizji programowania rozwoju rolnictwa, która kojarzy cele produkcyjne z wymaganiami środowiskowymi. Teoretyczne koncepcje odnosi do rozwiązań prawnofinansowych związanych z wynagradzaniem rolników za środowiskowe dobra publiczne dostarczane przez rolnictwo. Ich prawnym wyrazem są płatności bezpośrednie dla rolników po spełnieniu wymogów wzajemnej zgodności, płatności za zazielenienie, czy płatności z tytułu realizacji programów rolno-środowiskowo-klimatycznych (Ekologiczne aspekty Wspólnej Polityki Rolnej [w:] R. Biskup, M. Pyter, M. Rudnicki, J. Trzewik (red.), Działalność gospodarcza na obszarach chronionych, Lublin 2014, współautor B. Jeżyńska). Jeszcze dalej idące w kierunku prawnej problematyki ochrony środowiska są rozważania dotyczące ochrony różnorodności biologicznej (Ochrona bioróżnorodności przed uwalnianymi do środowiska obcymi gatunkami inwazyjnymi. Zagadnienia prawne [w:] B. Jeżyńska, E. Kruk, Prawne instrumenty ochrony środowiska, Lublin 2016, współautor B. Jeżyńska).

Badania Autora w tym obszarze badawczym dotyczyły analizy oraz oceny instrumentów prawnych polityki rolnej UE w poszczególnych płaszczyznach wsparcia i organizacji rolnictwa, wskazując na nowe zagrożenia dla możliwości, zakresu, intensywności, i profilu korzystania z gruntów rolnych.

Reasumując, stwierdzam, że dorobek naukowy dr. Radosława Pastuszko jest bardzo zróżnicowany, zarówno pod względem podejmowanych zagadnień badawczych, jak i pod względem formy opracowań naukowych. Habilitant wybrał cztery obszary badawcze, które konsekwentnie, od lat, na bardzo wysokim poziomie opracowuje. Widać jego wyraźne zaangażowanie badawcze, zrozumienie problematyki i odniesienia do tematu. Strona formalna także nie budzi żadnych zastrzeżeń, dorobek jest zróżnicowany, zawiera artykuły, rozdziały w monografiach, redakcje monografii, glosy, ekspertyzy, recenzje. Część prac jest przygotowanych we współautorstwie, z koryfeuszami polskiego prawa o notariacie i prawa rolnego, co świadczy o umiejętności współpracy i zespołowego prowadzenia badań naukowych, tak ważnej we współczesnej nauce. Wszystkie prace zostały opublikowane w recenzowanych wydawnictwach, wysoko punktowanych czasopismach z „Listy B” wykazu MNiSW, trzy na liście ERIH, w recenzowanych monografiach.

Warto także zaznaczyć, iż tylko *prima facie* pola badawcze Habilitanta są bardzo tematycznie zróżnicowane, bowiem już głębsza analiza ukazuje, że mają wszystkie jeden wspólny mianownik, jakim jest kwestia szeroko rozumianej regulacji obrotu nieruchomościami, zwłaszcza rolnymi, zarówno w aspekcie prywatnoprawnym, jak i z publicznoprawnej konieczności ochrony tego nieodnawialnego i ograniczonego elementu środowiska, a także

stworzenia warunków dostępu do zasobu gruntów. Świadczy to o wyjściowym zamyśle naukowym Habilitanta, a stawiane przez niego pytania badawcze stanowiły asumpt dla podjęcia wieloletnich badań nad problemami współczesnego rolnictwa w wymiarze globalnymi, których efektem jest przedłożona do oceny monografia.

2. Ocena podstawowego osiągnięcia naukowego - monografii habilitacyjnej

W ten nurt rozważań wpisuje się monografia pt. *Dostęp do zasobu gruntów rolnych w procesach globalizacji. Zagadnienia prawne*, Lublin 2019, stanowiąca osiągnięcie będące podstawą do przeprowadzenia postępowania habilitacyjnego.

2.1. Temat monografii

Globalizacja jest zjawiskiem polegającym na zacieśnianiu związków i rosnących współzależnościach pomiędzy państwami, grupami państw, ich gospodarkami, przedsiębiorstwami, kulturami. Oznacza wzrost internacjonalizacji gospodarek krajowych oraz wyraźne przenikanie i konwergencję rynków. Z globalizacją gospodarki synergicznie powiązane są procesy integracyjne. Do pozytywnych efektów globalizacji i integracji, należy umiędzynarodowienie działalności gospodarczej, która sprzyja racjonalnemu gospodarowaniu, lepszemu użytkowaniu kapitału, pracy i technologii. Gwałtowny rozwój gospodarczy i cywilizacyjny pod koniec XX w. doprowadził do wzmożenia powiązań gospodarczo-ekonomicznych, co skutkowało podjęciem badań nad zjawiskiem globalizacji, także w naukach prawnych. W ten nurt badań wpisuje się Autor recenzowanej monografii.

Pomimo niezaprzeczalnych korzyści, proces ten wywołuje również ujemne skutki, m.in. poprzez wąsko pojmowaną racjonalność decyzji podejmowanych przez korporacje transnarodowe, niekorzystny wpływ na kraje rozwijające się, nadmierny wpływ współzależności gospodarek oraz wzrost zagrożenia środowiska naturalnego. Są także nowe problemy, ujawnione na przełomie XX i XXI w., jak zmiany klimatyczne, terroryzm międzynarodowy, czy obecnie masowa polityczna i ekonomiczna imigracja do Europy. Z globalizacją procesów gospodarczych nie idzie skuteczne rozwiązywanie globalnych problemów środowiska, a jednym z zagrożeń od dawna jest np. kwestia wyczerpywania się źródeł zasobów naturalnych, także zasobów gruntów. Odpowiedzią na ujawniane niebezpieczeństwo powstania deficytu niezbędnych do dalszego rozwoju społeczno-gospodarczego surowców jest koncepcja zrównoważonego rozwoju, która funkcjonowała początkowo jako idea makroekonomiczna, akceptowana przez środowiska polityczne, naukowe i przedstawicieli świata gospodarki, jako ogólna lub kierunkowa wytyczna

dla polityki gospodarczej, a później jako zasada ekologizacji tej polityki. Wszystkie wskazane współczesne problemy stały się podstawą niniejszej pracy. Z tego względu temat monografii jest znakomity.

2.2. Metody badawcze

Habilitant prawidłowo określał zespół metod badawczych. Jako podstawową metodę badawczą, co oczywiste w naukach prawnych, przyjął metodę formalno-dogmatyczną, polegającą na analizie materiału normatywnego, uzupełnioną badaniami w zakresie wykładni poszczególnych przepisów prawa i analizą poglądów prezentowanych w doktrynie prawa i orzecznictwie sądowym. Jak sam wskazuje, w niewielkim zakresie wykorzystał metodę historyczno-prawną, dokonując analizy ewolucji prawnej omawianych instytucji.

Ogromną zaletą pracy jest jej wielopłaszczyznowy charakter. Analizowana rozprawa obok zasadniczej części dotyczącej rozwiązań prawnych z zakresu prawa rolnego, w tym prawa żywnościowego, obejmuje także przepisy prawa międzynarodowego, prawa ochrony środowiska, prawa człowieka. Metoda prawno-porównawcza pozwoliła na takie ujęcie tematu i była niezbędna do przeprowadzenia badań, odnoszących się do rozwiązywania globalnych problemów prawa rolnego, a zwłaszcza prawnej ochrony środowiskowych zasobów gruntów, regulowanych przepisami prawa międzynarodowego i prawa UE.

Współcześnie zauważamy także wyraźne wzbogacenie tradycyjnych metod badań prawoznawstwa poprzez posługiwanie się metodą ekonomiczną, szczególnie w zakresie danych statystycznych oraz metodą socjologiczną. Te metody zostały wykorzystane przez Habilitanta w ocenianej dysertacji. Podejście to jest jak najbardziej słuszne, szczególnie z uwagi na ujmowanie prawa jako zjawiska społecznego.

2.3. Struktura rozprawy

Monografia została podzielona na trzy części, każda część ma kilka rozdziałów (łącznie osiem), z których pierwsze mają charakter wprowadzających do głównego nurtu rozważań. Układ pracy jest proporcjonalny. Pierwsza, wprowadzająca część składa się z dwóch rozdziałów. Pierwszy rozdział dotyczy ustaleń terminologicznych i podstawowych kategorii pojęciowych związanych z dostępem do gruntów rolnych. Mimo wprowadzającego charakteru, ten rozdział ma porządkujący charakter, ale i duże walory poznawcze. Habilitant ukazuje różne znaczenia pojęcia „zasób” w odniesieniu do zasobów środowiskowych (np. strategiczne zasoby naturalne kraju) oraz zasobów nieruchomości (Zasób Własności Rolnej Skarbu Państwa). Analizuje różne

znaczenia pojęcia grunt rolny w ujęciu prywatno i publicznoprawnym. Jednakowoż i w tej wprowadzającej części punkt piąty (Międzynarodowa rekonfiguracja własności nieruchomości w procesach globalizacji) i szósty (Klasyfikacja gruntów rolnych w prawie międzynarodowym i prawie Unii Europejskiej) ukazuje wyniki badań Habilitanta przeprowadzone przy przyjęciu zupełnie nowego założenia badawczego, jakim globalizacja procesów gospodarczych. Stąd przykładowo ocenie poddano klasyfikację gruntów rolnych stosowaną na poziomie międzynarodowym przez Organizację Narodów Zjednoczonych do spraw Wyżywienia i Rolnictwa FAO.

W rozdziale drugim, kluczowym dla dalszych rozważań, Habilitant przedstawia wyniki badań nad problemem wielkoobszarowego przejmowania gruntów rolnych. Autor w oparciu o międzynarodową literaturę, zwłaszcza ekonomiczną oraz opracowania FAO, czy Banku Światowego, charakteryzuje problem zawłaszczania gruntów, który częściowo ma postać pozornie kontrolowanego wieloobszarowego nabywania nieruchomości gruntowych, a w przeważającej mierze nielegalnej grabieży gruntów. Powodów takiego stanu rzeczy trzeba upatrywać w zmianach demograficznych w ostatnim półwieczu i związanych z nimi kryzysami gospodarczymi (finansowymi, energetycznymi, żywnościowymi). Prowadzone w tym rozdziale analizy ekonomiczne dały podstawę dla kwalifikacji procesu wielkoobszarowych przejęć w perspektywie normatywnej i oceny wpływu na dostęp do zasobu gruntów rolnych w płaszczyźnie globalnej.

Druga Część dysertacji obejmuje rozważania dotyczące dostępu do zasobów gruntów, ujętych z czterech perspektyw: prawa własności, prawa rolnego (żywnościowego), praw człowieka i prawa, jak to Autor ujął, zrównoważonego rozwoju. Ta część pracy ukazuje prawne mechanizmy dostępu do zasobu gruntów rolnych w procesach globalizacji. Analiza została sformułowana w czterech rozdziałach.

Rozdział trzeci dotyczy dostępu do zasobu gruntów w perspektywie przemian prawa własności w wymiarze globalnym. Jak zaznacza Habilitant pomimo, że prawo własności jest wspólnym mianownikiem większości systemów prawnych na świecie, to lokalne społeczności w Afryce, czy Ameryce Południowej, rzadko posiadają jakiekolwiek formalne tytuły prawne. W państwach, w których dochodzi do największej liczby wielkoobszarowych przejęć gruntów, co bezpośrednio wpływa na dostęp do zasobu gruntów, odmienna jest od klasycznej zachodniej kultury prawnej, szczególnie tej opartej na kanonie prawa rzymskiego, systematyka prawnych kultur zwyczajowych.

Rozdział czwarty i piąty uwypukla związek między dostępem do zasobu gruntów a prawami człowieka. Współcześnie w dobie praw człowieka trzeciej generacji, praw solidarnościowych przysługujących zbiorowości do poprawy jakości życia człowieka, do praw tych zalicza się m.in. prawo do zdrowego środowiska naturalnego, czy do własnych zasobów i bogactw naturalnych. Habilitant podkreśla, iż prawo do odpowiedniej żywności, które wynika w szczególności z art. 11 ust. 1 Międzynarodowego Paktu Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych (MPPGSK). Dostęp do zasobów gruntowych jest niezbędny do korzystania z prawa do odpowiedniej żywności. Dla niektórych grup ludności, które są najbardziej narażone w wyniku wielkoobszarowych przejęć gruntów rolnych, oznacza to ochronę istniejącego dostępu do ziemi, wody, pastwisk, łowisk lub lasów, z których wszystkie mogą być zasobami produkcyjnymi niezbędnymi do godnego życia. W konkluzji rozdziału czwartego Habilitant wskazuje, iż prawo do odpowiedniej żywności może uzupełniać klasyczny wymiar ochrony praw do gruntów. W rozdziale piątym, także odnoszącym się do praw człowieka Autor rozważa związek dostępu do zasobów gruntów rolnych z prawem do integralności kulturowej, kwestią równości płci, prawem do odpowiedniego mieszkania. Ten fragment rozważań kończy analiza Deklaracji ONZ z 2018 r. o prawach chłopów i innych osób pracujących na obszarach wiejskich, a zwłaszcza postanowienia art. 17 stanowiącego prawo dostępu do zasobów gruntów dla rolników i osób zamieszkujących na obszarach wiejskich.

W rozdziale szóstym Autor wskazuje zasadę zrównoważonego rozwoju i prawa człowieka jako podstawową płaszczyznę wykorzystywania zasobów gruntów i przeciwdziałania wieloobszarowemu przejmowaniu gruntów. Znaczną część tego rozdziału zajmuje analiza wytycznych dotyczących odpowiedniego zarządzania własnością ziemi, łowisk i obszarów leśnych w kontekście bezpieczeństwa żywnościowego państw, uznanych na szczęblu międzynarodowym w 2012 r. przez Komitet ds. Światowego Bezpieczeństwa Żywnościowego.

W trzeciej części pracy, zatytułowanej „Dostęp do zasobów gruntów rolnych w prawie UE” uwaga Habilitanta została skupiona na kwestii wieloobszarowego przejmowania gruntów w płaszczyźnie rozwiązań prawnych Unii Europejskiej. Ta ostatnia część monografii składa się z dwóch rozdziałów. W rozdziale siódmym Autor analizuje działania w zakresie wieloobszarowych przejęć gruntów podejmowanych przez UE na rzecz państw trzecich. Regulacje UE mają znaczny wpływ na kwestie związane z prawami człowieka powiązanymi z inwestycjami w grunty rolne także poza za granicami Unii. Analiza obejmuje modele polityki inwestycyjnej i handlowej oraz inwestycje UE w zakresie przeciwdziałania przejmowaniu i ograniczaniu dostępu do gruntów. Ten rozdział kończy punkt dotyczący bardzo ciekawej

koncepcji, opartej na wielu dobrowolnych wytycznych i zasadach, tzw. społecznej odpowiedzialności biznesu.

Ostatni ósmy rozdział dysertacji dotyczy dostępu do gruntów w Unii Europejskiej. Autor słusznie wskazuje, iż we Wspólnocie podstawowym czynnikiem wpływającym na zakup gruntów rolnych jest jedna z fundamentalnych swobód, na których jest zbudowana Unia Europejska. Autor analizuje wiodące orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości UE odnoszące się do zasady swobody przepływu kapitału. Wśród politycznoprawnych uwarunkowań koncentracji gruntów wskazuje instrumenty WPR, uwarunkowania rynku żywności, czy polityki energetycznej. Ostatni punkt tego rozdziału dotyczy stosowania dobrowolnych Wytycznych FAO w Unii Europejskiej.

Monografię zamyka jedenaście „konkluzji końcowych”, zawierających podsumowanie udowodnionych przez habilitanta tez oraz uzasadnienie do dalszych badań, uwzględniających lokalne, regionalne i globalne uwarunkowania dostępu do zasobu gruntów.

2.4. Merytoryczna zawartość rozprawy

Z teoretycznego punktu widzenia praca ma charakter prekursorski. Badania prowadzone przez dziesięciolecia w doktrynie prawa rolnego koncentrowały się na kwestiach własności nieruchomości rolnych, ograniczeniach obrotu ze względu na przyjęty model ustroju rolnego państwa, ochronie produktywności powierzchni ziemi w postaci ilościowej i jakościowej ochrony gruntów rolnych. Recenzowana monografia jest wynikiem badań Habilitanta dokonanych z zupełnie innego założenia badawczego, t.j. dostępu do zasobów gruntów oraz przeciwdziałania zjawisku wieloobszarowego przejmowania gruntów w postępującym współcześnie procesie globalizacji.

Włączając się w dyskusję nad omawianym tematem uważam, że dwie kwestie wymagają kilku uwag polemicznych. Pierwsza dotyczy rozdziału czwartego, zatytułowanego „Dostęp do gruntów w prawie zrównoważonego rozwoju”. Chciałabym podzielić entuzjazm Habilitanta, że istnieje już „prawo zrównoważonego rozwoju”. Koncepcja zrównoważonego rozwoju, zdecydowanie wywodzona z działalności na rzecz ochrony środowiska, odnosi się do wielu nauk społecznych, zwłaszcza ekonomii, socjologii oraz przyrodniczych, ma charakter wielopłaszczyznowy i integracyjny. Ta pierwotna idea ekonomiczna nabrała charakteru zasady prawnej, początkowo w prawie międzynarodowym, co było związane z podjęciem globalnych działań na rzecz ochrony środowiska. Obecnie zrównoważony rozwój jest fundamentalną zasadą, znajdującą swoją podstawę prawną w prawie pierwotnym, w art. 3 ust. 3 Traktatu o Unii

Europejskiej, odnoszoną do wymogu uwzględniania podstawowych uwarunkowań środowiskowych i społecznych w rozwoju gospodarczym. Jednakże rozwój światowy nie jest równomierny, co analizował w swoich badaniach Habilitant. Różne regiony świata, ze względu na uwarunkowania historyczne, geoklimatyczne, poziom rozwoju społeczno-gospodarczego rozwijają się niejednorodnie. Często przyczyną są nierównomierne obiektywne możliwości rozwojowe, zawsze przyczyną jest nierówność w dostępie do zasobów naturalnych, w tym do zasobów gruntów.

Ograniczoność zasobów naturalnych jest od wieków motorem działań na rzecz środowiska, chociaż motywy tych działań na przestrzeni wieków ulegały zmianom. Od początku XIX wieku uważa się, że dostępność zasobów naturalnych jest ograniczona i wyznacza górną granicę stopy wzrostu gospodarczego, a zatem również poziomu dobrobytu społecznego. Cała geneza prawa ochrony przyrody od średniowiecza ukazuje podejmowanie incydentalnych działań przeciwdziałających ginącym gatunkom roślin i zwierząt. Ograniczoność zasobów była niezaprzeczalnie głównym czynnikiem działań na rzecz ochrony środowiska podejmowanych na poziomie globalnym od lat 70. XX w. Zrównoważony rozwój w procesie globalizacji stał się na przełom lat 80. i 90. XX wieku podstawą zainteresowania społeczności międzynarodowej, i w rezultacie przyjęciem globalnej strategii zrównoważonego rozwoju (Raport Brundtland 1987, Szczyt Ziemi w Rio de Janeiro 1992, Deklaracja z Johannesburga 2002 w sprawie zrównoważonego rozwoju w procesie globalizacji, czy dokumentu Konferencji Narodów Zjednoczonych w sprawie Zrównoważonego Rozwoju – Rio+20 w zakresie globalnych działań środowiskowych na rzecz walki z ubóstwem m.in. poprzez efektywne gospodarowanie zasobami naturalnymi. Jednym z najnowszych założeń programowych w tym zakresie jest rezolucja ONZ „Agenda na rzecz Zrównoważonego Rozwoju 2030” z 2015 r., zakładająca jako podstawowy cel zrównoważone gospodarowanie zasobami naturalnymi. Z uwagi na tytuł tego rozdziału pracy trochę, moim zdaniem, tych rozważań w pracy zabrakło.

Druga uwaga dotyczy bardzo ciekawej koncepcji Habilitanta, która w największym stopniu jest powiązana z ochroną dostępu do gruntów, i która jego zdaniem, może stanowić pośrednią podstawę do formułowania swoistego rodzaju „prawa dostępu do zasobu”. Autor wskazuje, iż można przyjąć, że ochrona dostępu do zasobu stanowi w tym wypadku swojego rodzaju metazasadę, która umożliwia ochronę innych, uznanych na poziomie międzynarodowym i regionalnym praw człowieka. Odnosi to przede wszystkim do prawa do integralności kulturowej, równości płci i ochrony praw kobiet oraz prawa do mieszkania. Wskazana perspektywa powiązań między prawami człowieka i ochroną dostępu do gruntów znajduje,

zdaniem Habilitanta, potwierdzenie w przyjętej 18 grudnia 2018 r. przez Zgromadzenie Ogólne ONZ Deklaracji o prawach chłopów i innych osób pracujących na obszarach wiejskich, na którą w treści monografii zwrócona została szczególna uwaga.

Trzeba w tym miejscu podkreślić, że koncepcja podmiotowego prawa do środowiska i jego zasobów nie jest ideą nową. Teoretyczne podwaliny pod koncepcję oparcia prawa do środowiska na prawach podmiotowych, na prawach człowieka stworzono zarówno w literaturze zagranicznej, jak i polskiej dziesiątki lat temu. Niestety solidarnościowe prawa człowieka III generacji nie doczekały się przez pół wieku ogólnościowego umocowania traktatowego, które byłoby porównywalne do Międzynarodowych Paktów Praw Człowieka z 1966 r. Należy jednak podkreślić ostatnie starania społeczności międzynarodowej w tym zakresie, które doprowadziły w maju 2018 r. do przyjęcia rezolucji Zgromadzenia Ogólnego ONZ „Ku globalnemu paktowi na rzecz środowiska”, a ich głównym celem jest ustanowienie powszechnego prawa do ekologicznie zdrowego środowiska jako prawa człowieka na poziomie międzynarodowym (art. 1). Z tego względu badania Habilitanta oraz jego główne konkluzje wpisują się w ten nurt badań.

2.5. Strona formalna

Strona formalna nie budzi żadnych zastrzeżeń, publikacje są starannie opracowane. Prace zostały napisane komunikatywnym, precyzyjnym językiem prawniczym. Autor konsekwentnie w całej pracy, dążąc do przejrzystości rozważań, wypunktowuje zasadnicze kwestie. To bardzo wpływa na komunikatywność opracowań. Trzeba też podkreślić, że sztuka strukturyzowania tekstu i frazowania wypowiedzi świadczy o opanowaniu warsztatu pisarskiego przez Habilitanta.

Praca jest bardzo rzetelnie dokumentowana, a wykorzystana w monografii literatura zawiera łącznie 493 pozycje, w tym imponującą liczbę 376 pozycji literatury zagranicznej. Autor skorzystał z 62 źródeł internetowych i 26 orzeczeń sądowych.

3. Ocena działalności naukowo-dydaktycznej dr. R. Pastuszki

Ocena innych form aktywności Habilitanta również wypada bardzo pozytywnie. Autor uczestniczy w życiu naukowym, w 30 ogólnopolskich i międzynarodowych konferencjach naukowych, w 13 z referatem. Był także członkiem komitetów organizacyjnych 9 krajowych i międzynarodowych konferencji naukowych.

Habilitant włączył się także w recenzowanie prac naukowych, współpracuje z „Przeglądem Prawa Administracyjnego” oraz kwartalnikiem „Ubezpieczenia w Rolnictwie. Materiały i Studia”.

Prace Habilitanta są cytowane, Google Scholar na dzień złożenia wniosku 33, indeks Hirscha 3.

Dr R. Pastuszko brał udział w realizacji międzynarodowych i krajowych projektów badawczych – projekt „Prawne instrumenty ochrony środowiska”, 2014-2016 Norway Grants – Fundusz Stypendialny i Szkoleniowy FSS/2014/HEI/W/0033.

Habilitant jest uznanym dydaktykiem, prowadzi bardzo zróżnicowane zajęcia w formie wykładów, ćwiczeń, seminariów z zakresu prawa rolnego, prawa żywnościowego, prawa ochrony środowiska, prawa o notariacie, zarządzania nieruchomościami. Podejmował także bardzo liczne i odpowiedzialne funkcje organizacyjne na Wydziale Prawa i Administracji UMCS oraz w uczelnianych zespołach i radach.

Habilitant był opiekunem naukowym studentów, promotorem 50 prac magisterskich na UMCS i 123 w Wyższej Szkole Ekonomii i Innowacji w Lublinie, a także 207 prac dyplomowych. Dr R. Pastuszko jest promotorem pomocniczym pracy doktorskiej. Habilitant nie odbył jeszcze żadnego stażu naukowego, do czego go serdecznie w przyszłości zachęcam.

Bardzo wysoko oceniam działalność ekspercką Habilitanta, zwłaszcza prace wykonane na zlecenie Kancelarii Senatu. Cechuje je bardzo wysoki poziom naukowy. Cenne są również osiągnięcia w zakresie popularyzacji nauki - szkolenia i wykłady dla aplikantów notarialnych i notariuszy, wykłady dla sędziów. To świadczy nie tylko o ogromnej wiedzy teoretycznej Habilitanta, ale również o jej przełożeniu na praktykę stosowania prawa.

4. Konkluzja

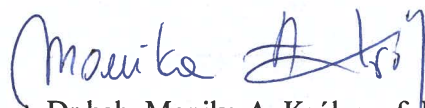
Oceniając dorobek naukowy Habilitanta stwierdzam, że jest oryginalny. Z przytoczonych prac wyłania się samodzielne stanowisko badawcze, oparte na dojrzałym warsztacie naukowym i pełnym przygotowaniu do dalszej samodzielnej pracy naukowej. Habilitant wykazuje się w ocenianym zakresie istotną aktywnością naukową. Jego dorobek naukowy jest wartościowy merytorycznie i intelektualnie.

Reasumując stwierdzam, że przedstawiony do oceny dorobek i monografia habilitacyjna dra Radosława Pastuszki, stanowi oryginalne opracowanie tematu badawczego, które można w pełni uznać w myśl z art. 16. ust. 1 powołanej ustawy za osiągnięcia naukowe uzyskane po otrzymaniu stopnia doktora, stanowiące znaczny, twórczy wkład Autora w rozwój prawa rolnego, co uzasadnia nadanie mu stopnia naukowego doktora habilitowanego nauk prawnych.

Zatem kandydat do stopnia naukowego doktora habilitowanego nauk prawnych w pełni spełnia określone w art. 16 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i

tytule w zakresie sztuki przesłanki dopuszczenia do dalszych etapów postępowania habilitacyjnego.

28 grudnia 2019 r.

Dr hab. Monika A. Król, prof. UŁ